

Vanhukset ja muuttoliike

Väestön ikääntyminen on noussut yhdeksi keskeisistä ongelmista kehittyneissä maissa. Suomessa vanhusväestö (65-vuotiaat ja sitä vanhemmat) on kaksinkertaistunut viimeisten 30 vuoden aikana, jolloin erityisesti iäkkäiden vanhusten osuus on kasvanut nopeasti. Väestön ikääntymisessä voidaan erottaa absoluuttinen ja relatiivinen ikääntyminen (Roubicek 1990, 175–177). Ensin mainittuun vaikuttaa lähinnä eliniän piteneminen ja jälkimmäiseen syntyvyyden aleneminen. Nämä ilmiöt havaitaan ns. eristäytyneessä väestössä. Avoimessa väestössä väestön ikääntymiseen vaikuttaa vielä muuttoliike, jolloin etenkin nuoren väestön poismuutto vanhentaa lähtöalueen väestöä ja nuorentaa kohdealueen ikärakennetta. Vanhusväestön tulomuuttolla alueelle, mikä ajoittuu usein eläkkeellesiirtymisvaiheeseen, on ikärakennetta vanhentava vaikutus.

Vanhukset muuttajina

Vanhusten (65-vuotiaiden ja sitä vanhempien) muutto on varsin vähäistä, sillä heidän osuutensa maassamuutossa on ollut vain 2 % vuonna 1989. Merkillepantavaa on heidän huomattavasti korkeampi

osuutensa koko väestössä (taulukko 1). Muuttoalttiusikäisten, 15–34-vuotiaiden, kohdalla tilanne on päinvastainen: heidän osuutensa maassamuutossa on kaksinkertainen verrattuna vastaavaan osuuteen koko väestössä. Suhteessa eriten vanhuksia (2.6 %) on ollut maaseudulta kaupunkiin muutossa vuonna 1988. Kunnan sisäisessä muutossa heidän osuutensa on ollut 5 %, jolloin 70-vuotiaiden ja sitä vanhempien määrä muutossa on ollut kaksinkertainen verrattuna 65–69-vuotiaiden määrään.

Vanhusten huomattava osuus kunnan sisäisessä muutossa ilmenee kuviosta 1, jossa esitetään muuttaneiden ikärakenne Kainuun maalaiskunnissa vuosina 1980 ja 1985. Eniten vanhuksia on muuttanut maaseudulta taajamiin kuntarajojen sisällä, jolloin heidän osuutensa on ollut vajaat 13 % muuttajista ajanjaksona 1980–85. Tällöin naisten osuus on ollut 15 % ja miesten 11 %. Päinvastaisessa muuttovirrassa vanhuksia on ollut vain 3 %. Kunnan rajat ylittävässä muutossa vanhuksia on ollut suhteessa eriten Kainuun maalaiskuntien maaseudulta pois muutossa ja Kainuun maalaiskuntien taajamiin muutossa (molemmissa noin 2.5 %).

Muutto ja elinvaiheet

Vanhusten vähäinen osuus muuttaneissa on yhteydessä ihmisten elinvaiheisiin, sillä muuttoalttiuden on todettu alenevan

FT Elli Heikkilä toimii vs. erikoistutkijana Oulun yliopistolla Pohjois-Suomen tutkimuslaitoksella.

elinvaiheiden edessä. Vanhusten kohdalla voidaan puhua paikallaan ikääntymisestä (*ageing in place*, esim. Rogers & Woodward 1992, 83).

Muutot ajoittuvat usein tiettyyn elämänvaiheeseen, kuten opiskelun aloittamiseen, työelämään siirtymiseen, avioitumiseen, perheeseen kasvamiseen ja eläkkeelle jäämiseen. Elinvaihemallit eivät pysty selittämään sellaisia muuttoa, jotka ovat seurausta odottamattomista ja satunnaisesti elinkaarelle sijoituvista tapahtumista (Korkiasaari 1991, 107–108).

Vanhusten muuttokäyttäytyminen

Vanhusten muutto on useimmiten muuttoa sopivampaan vanhuudenpäivien viettopaikkaan (Glasgow 1980, 169). Englannissa on eläkeläisten muutosta alettu käyttää termiä "geriatrification", joka on ominaista laadukkaan ympäristön alueille ja tällöin etenkin maan etelärannikolle (Hamnett & Mullings 1992, 135). Eläkeläisten hakeutuminen lämpimille, ns. *Sun Belt*-alueille on havaittu myös USA:ssa, sillä Florida ja Kalifornia ovat olleet tärkeimmät muuttokohteet (Longi-

Taulukko 1. Maassamuuttaneet ja koko väestö iän ja sukupuolen mukaan Suomessa 1989 (%).

Ikä	Maassamuuttaneet		Koko väestö	
	Miehet	Naiset	Miehet	Naiset
0–14	19.7	18.0	20.5	18.4
15–24	23.3	32.1	13.8	12.5
25–34	33.9	29.0	16.2	14.6
35–54	18.4	15.4	29.9	27.3
55–64	3.1	3.2	9.9	10.5
65+	1.6	2.3	9.7	16.7
Yht.	100.0	100.0	100.0	100.0

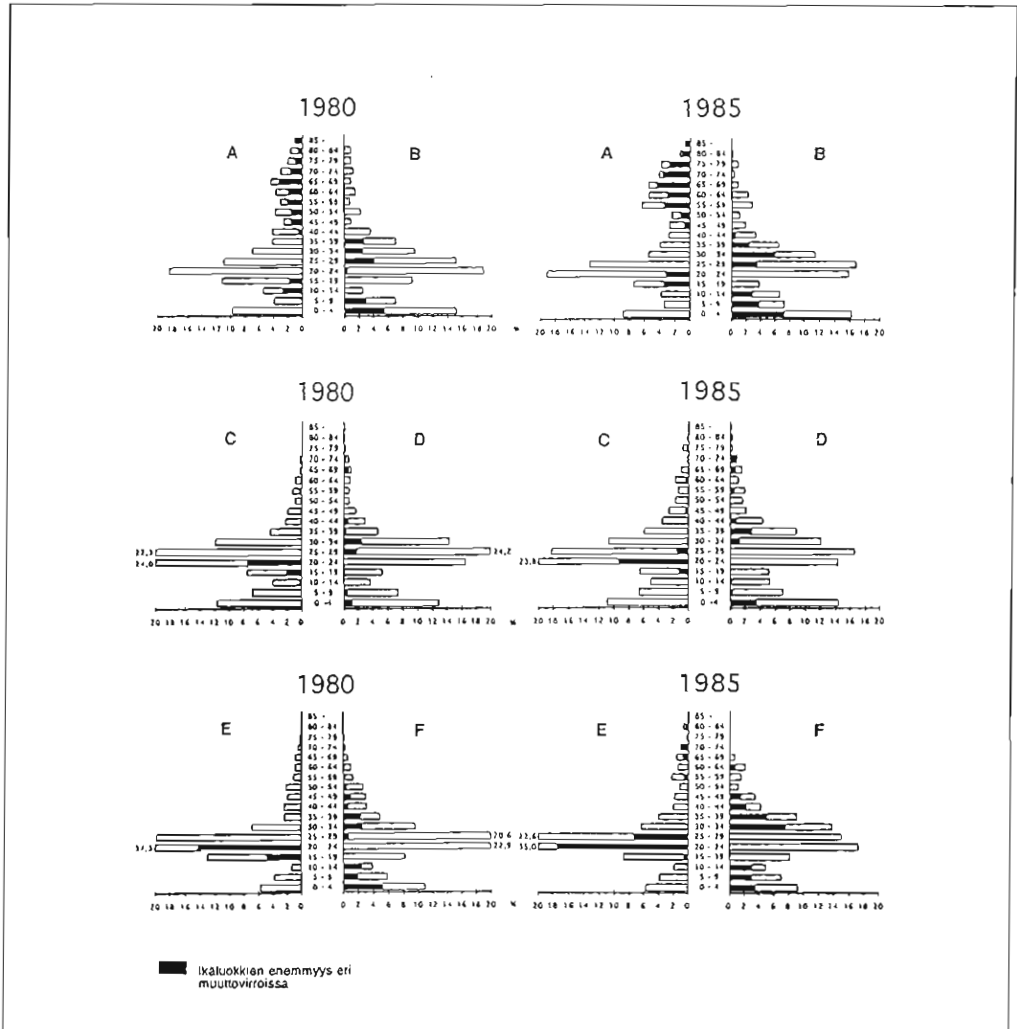
Kainuun maalaiskuntien muuttoliiketutkimuksessa (Karjalainen 1989) on havaittu, että etenkin yksinäiset vanhuksat ja iäkkäät lapsettomat parit ovat muuttaneet taajamiin lähemmäksi päivittäis-, sosiaali- ja terveystalvija. Huomattavat elämänmuutokset, kuten leskeys ja yksinjäminen sekä eläkkeelle siirtyminen, ovat voineet niin ikään aiheuttaa muuttopäätöksen. Myös maaseudun vinoutuneen väestörakenteen myötä on vanhusten osuus muuttaneista kasvanut maaseudulta taajamiin muutossa. Kuitenkin enemmistö muuttaneista on yhä nuoria ihmisiä (Karjalainen 1986, 114, 173).

no Jr. 1990, 51–52). Näille alueille on kehitetty erityisiä maaseudun eläkeläisyhdyskuntia (*rural retirement communities*), joissa asukkaan ikäraja on usein määritetty vähintään 50 vuodeksi. Yhdyskunnan palvelut on suunniteltu vanhusväestön näkökulmasta (Robinson 1990, 126–127). Vastaava eläkeläisten suosima alue Kanadassa on British Columbia. Useat eläkeläiset muuttavat myös ulkomaille osaksi vuotta (kausimuutto). Pohjoismaista, kuten esimerkiksi Norjasta, on muutettu etenkin Espanjaan. Arvioiden mukaan vuosina 1987–1988 noin 15 000 norjalaista vietti talvikauden siellä (Myklebost 1989, 212–213).

Paluumuuttotutkimuksissa on havaittu, että eläkeläisiä muuttaa usein synnyinseudulle. Synnyinseutu muodostaakin yhden tärkeän vetovoimatekijän muuttopäätöksiä tehtäessä (Karjalainen 1989, 43; Myklebost 1989, 192). Myös sukulaisuussuhteet vaikuttavat muuttoliikkeeseen, sillä vanhuk-

set, etenkin leskeksi jäätyään, haluavat asua lähellä lapsiaan ja muita perheenjäseniään. Tällöin etenkin tyttäret toimivat leskeksi jääneen vanhemman tukena ja vastaavat hänen hoidostaan (Braithwaite 1992, 15–18).

Vanhusten muuttoon on vaikuttanut myös se, että väliaikainen asuminen

Kuvio 1. Muuttajien ikärakenne eri muuttovirroissa Kainuun maalaiskunnissa 1980 ja 1985. (A) Muutto maaseudulta taajamiin, (B) muutto taajamista maaseudulle, (C) kunnastamuutto taajamista, (D) kuntaanmuutto taajamiin, (E) kunnastamuutto maaseudulta, (F) kuntaanmuutto maaseudulle.

kakkosasunnossa on muuttanut pysyväksi eläkkeelle siirtymisen jälkeen. Tätä kehitysilmiötä voidaan pitää siten eräänä aspektina kasvavaan eläkeläis- muuttoon maaseutumaiseen elinympäristöön (Lewis 1982, 177–178). Maaseutu houkuttelee asukkaita mm. halvemmilla asuinkustannuksilla, mikä on havaittu Englannin etelärannikolla. Tällöin maaseutualueilla on jouduttu uuden tilanteen eteen: kysyntää on syntynyt julkiseen kuljetukseen, kotiapupalveluihin, terveyskäynteihin, aterioiden kotiinkuljetukseen jne. (Robinson 1990, 124–125).

Vanhusten muutosta on esitetty myös malli, jossa eritellään kolme muuttovaihetta, jotka kytkeytyvät erityisesti sukulaissuhteiden ylläpitoon (Longino Jr. 1990, 47–48). Ensimmäinen muutto liittyy henkilön eläkeläistymisvaiheeseen, jolloin hän on vielä suhteellisen terve, on naimisissa ja tulee toimeen itsenäisesti. Tällöin hän voi valita asuinpaikakseen esimerkiksi usein lomillaan suosimansa kohteen. Sukulaissuhteet toimivat pitkienkin matkojen päästä.

Painetta toiseen muuttoon ilmenee, kun henkilö vanhetessaan tulee heikoksi, eikä hän selviydy itsenäisesti jokapäiväisistä toimistaan. Tämä tilanne liittyy usein leskeksijäämisvaiheeseen. Toista muuttotyyppiä voidaan kutsua ns. sukulaissuomuutoksi (*kinship migration*). Tällöin vanhus muuttaa lähemmäksi sukulaisiaan, lähinnä lapsiaan, jotta he voivat auttaa häntä toimissaan. Tämä muuttotyyppi koskee usein maaseudulta taajamiin muuttavia, leskeksi jääneitä vanhuksia.

Kolmas muuttovaihe liittyy tilanteeseen, jolloin vanhus on niin heikko, ettei häntä enää voida hoitaa kotona. Tällöin vanhus muuttaa pois kotoaan laitoshoidon piiriin.

Asuminen kotona

Maaseudun kehittämissuunnitelman (1991, 129) mukaan yhteiskunnan tulee pystyä takaamaan palvelut myös syrjäseutujen vanhuksille. Sosiaali- ja terveyspalvelujen järjestämisen lähtökohtana on turvata vanhusten asuminen omassa kodissaan mahdollisimman pitkään. Tällöin voidaan halvemmilla hoitomuodoilla korvata kalliiden laitospaikkojen käyttö (Oulun lääninhallitus 1992, 16).

Valtaosa vanhuksista pitää kotiaan parhaana asuinpaikkana: kotona asuneista 60–89-vuotiaista 70–80 % piti asuntoaan joko korjattuna tai nykyisellään parhaana asumisvaihtoehtona (Anttila 1989, 14).

English summary:

Elderly people and migration

Population ageing has emerged as one of the crucial problems facing developed countries. In Finland, the old population (aged 65 and over) has doubled in numbers over the past 30 years, and the number of the very old persons in particular has risen rapidly.

The phenomena underlying this ageing trend include a decline in fertility, increase of the average life expectancy, and the effects of migration both on the number and structure of population.

Migration is selective by nature; the share of "migration-prone" population, i.e. those between 15 and 34 years of age, of the total internal migration is double (60 %) that of their share of the total population (30 %). The elderly population (65 years and older) contribute very little to the total migration, as their share of the internal migration in Finland was only 2 % in 1989.

In most cases the elderly people only migrate to a more suitable place for spending

their retirement years. An interesting feature is that often the temporary, second home has changed into permanent dwelling after the retirement. In addition, elderly people frequently move from rural to built-up areas; in the rural municipalities of Kainuu their share of the migration flow to built-up areas has been close to 13 % in 1980-85.

Particularly elderly single people and elderly, childless couples have moved into the built-up areas, closer to the social, health care, and daily services. Considerable changes in their life, such as retirement or the death of a spouse, may also have contributed to the decision to migrate.

Kirjallisuus

- Anttila, Sari:** Maaseudun vanhusten terveydentila, sosiaali- ja terveyspalvelujen käyttö ja kuolleisuus. Tampereen yliopisto, Acta Universitatis Tampereensis A 277. Tampere 1989.
- Braithwaite, Valerie:** Caregiving Burden. Research on Aging 14 (1992) :1, s. 3-27.
- Glasgow, Nina:** The older metropolitan migrant as a factor in rural population growth. Teoksessa: Andrew J. Sofranko & James D. Williams (toim.), Rebirth of Rural America: Rural Migration in the Midwest, s. 153-170. North Central Regional Center for Rural Development. Iowa State University 1980.
- Hamnett, Chris & Mullings, Beverley:** The distribution of public and private residential homes for elderly persons in England and Wales. Area 24 (1992):2, s. 130-144.
- Karjalainen, Elli:** Muuttoliike ja sen vaikutukset Kuhmon alueelliseen väestönkehitykseen 1959-84. University of Oulu, Research Institute of Northern Finland B6. 211 s. Oulu 1986.
- Karjalainen, Elli:** Migration and regional development in the rural communes of Kainuu, Finland in 1980-85. Nordia 23 (1989):1, s. 1-89.
- Korkiasaari, Jouni:** Liikkuvuus ja rakennemuutos. Maassamuutto ja työvoiman liikkuvuus osana yhteiskunnan rakennemuutosta. Työministeriö, Työpoliittinen tutkimus 11. 185 s. Helsinki 1991.
- Lewis, G. J.:** Human Migration. 220 s. London 1982.
- Longino Jr., Charles F.:** Geographical Distribution and Migration. Teoksessa: Robert H. Binstock & Linda K. George (toim.), Handbook of Aging and the Social Sciences, Third Edition, s. 45-63. New York 1990.
- Maaseudun kehittämissuunnitelma:** Maaseutupolitiikan linjat 1990-luvulla. Sisäasiainministeriö, Maa- ja metsätalousministeriö. Helsinki 1991.
- Myklebost, H.:** Migration of elderly Norwegians. Norsk Geografisk Tidsskrift 43 (1989):4, s. 191-213.
- Oulun lääninhallitus:** Tavoite- ja toimintaohjelma Oulun läänin vanhusväestön elinolojen kehittämiseksi. Oulu 1992.
- Robinson, Guy M.:** Conflict and change in the countryside. 482 s. London 1990.
- Rogers, Andrei & Woodward, Jennifer A.:** Tempos of Elderly Age and Geographical Concentration. The Professional Geographer 44 (1992):1, s. 72-83.
- Roubicek, Vladimir:** Labor force and population ageing. International Population Conference, Ageing of Population in Developed Countries. Czechoslovak Demographic Society of the Czechoslovak Academy of Sciences, Acta Demographica IX (1990):1, s. 174-184.